مجموعه‌تصنیف‌های بازسازی‌شده
تنظیم: استاد فرامرز پایور

گردآوری و آوانگاری
رامتین نظری‌جو

مؤسسه‌ی فرهنگی‌ـ هنری ماهور
تهران ۱۴۰۰

فهرست

پیشگفتار ۱۱

درباره‌ی این مجموعه ۱۵

جدول ۱. تصنیف‌های بازسازی‌شده توسط فرامرز پایور (مجموعه‌ی حاضر) ۱۸

جدول ۲. پیوست‌ها ۲۳

۱. افتخار آفاق ۲۵

۲. تو اگر عشوه‌بر خسروپرویز کنی / مشکل‌پسند ۳۰

۳. من از روز ازل ۳۴

۴. منِ بی‌دل ۳۹

۵. مولود نبی ۴۴

۶. ای آمان ۴۸

۷. به یاد داری ۵۲

۸. چهره به چهره ۵۴

۹. شمع و پروانه ۵۸

۱۰. گرایلی ۶۲

۱۱. نازار دلی ۶۷

۱۲. هاتفی از گوشه‌ی میخانه ۶۹

۱۳. بخوان با من ۷۲

۱۴. خلوت‌نشین (شهابی) ۷۶

۱۵. رحم ای خدای دادگر کردی نکردی ۷۹

۱۶. آه سحر ۸۴

۱۷. از خون جوانان وطن ۸۸

۱۸. ای آنکه به دل شکستنت ۹۲

۱۹. بانگ نی ۹۵

۲۰. بروید ای حریفان ۹۹

۲۱. چشم نرگس ۱۰۵

۲۲. شب جدایی ۱۰۸
۲۳. گریه را به مستی بهانه کردم ۱۱۳
۲۴. آن کیست کز روی کرم ۱۱۷
۲۵. از کفم رها ۱۲۲
۲۶. باد خزان ۱۲۵
۲۷. الا ساقیا / ای که به پیش قامتت ۱۲۹
۲۸. بخت جوان ۱۳۳
۲۹. بهار دلکش ۱۳۷
۳۰. چهارباغ (چهارپاره) ۱۴۰
۳۱. دل هوس سبزه و صحرا ندارد ۱۴۴
۳۲. ساربان ۱۴۸
۳۳. آنکه هلاک من ۱۵۱
۳۴. باد صبا ۱۵۵
۳۵. ترسم که اشک در غم ما ۱۶۳
۳۶. باشد از لعل / من ندانستم ۱۶۶
۳۷. باغ گل ۱۷۱
۳۸. بت چین ۱۷۴
۳۹. سلسله‌ی موی دوست ۱۷۷
۴۰. شب مهتاب ۱۸۰
۴۱. ماه غلام ۱۸۴
۴۲. وافریادا ز عشق ۱۸۸
۴۳. ز من نگارم ۱۹۱
۴۴. عشق تو آتش جانا ۱۹۴
۴۵. مرغ سحر ۱۹۷

پیوست ۱. تصنیف *بیش از این باده به پیمانه مریز* ۲۰۲
پیوست ۲. تصنیف *سینه از آتش* ۲۰۵
پیوست ۳. تصنیف محلی *سُوزَه* ۲۰۸
پیوست ۴. تصنیف محلی *لیلی* ۲۱۲
پیوست ۵. تصنیف محلی *نازاران دَستَه دَستَه* ۲۱۷

منابع ۲۲۳

به نام خالق زیبایی‌ها

در زمان جمع‌آوری تصانیف استاد فرامرز پایور به تعداد زیادی از تصانیف قدیمی، که ایشان آن‌ها را برای گروه‌های‌شان به‌زیبایی تنظیم کرده بودند، برخوردیم. در آن وقت تصمیم بر آن شد که این تصانیفِ بازسازی‌شده در مجلد جداگانه‌ای، به‌عنوان جلد دوم، در کنار جلد اول، یعنی تصنیف‌های ساخته‌ی استاد پایور، جمع‌آوری و منتشر شوند. جلد اول این مجموعه تحت عنوان *تصنیف‌های استاد فرامرز پایور* در سال ۱۳۹۶ توسط انتشارات ماهور به چاپ رسید و اینک، با فاصله‌ای تقریباً سه‌ساله، رامتین نظری‌جو با دقت و سلیقه‌ی خاصی این مجموعه را گردآوری و آوانگاری نموده است. با آرزوی موفقیت برای این جوانِ پرتلاش.

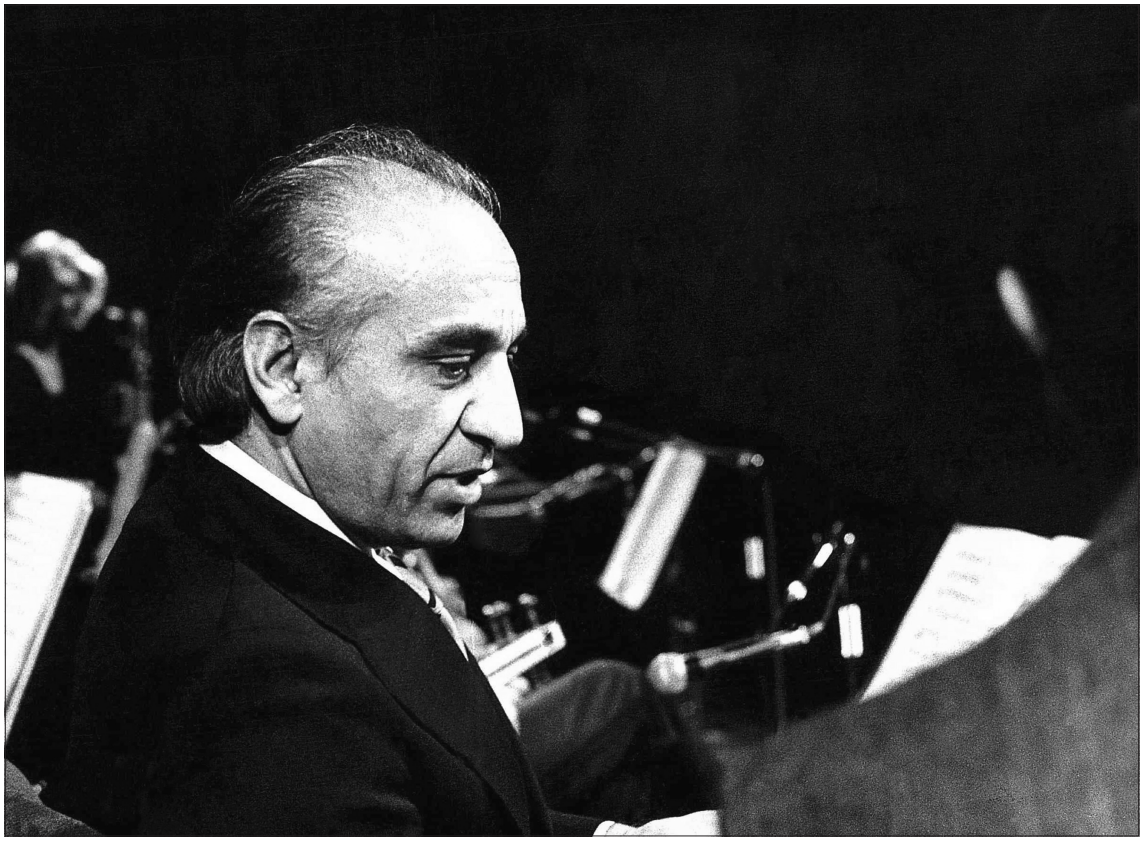
مینا افتاده، ۱۴۰۰

تقدیم به استاد عزیز و ارجمندم، بانو مینا افتاده؛
به‌پاس زحمات و محبت بسیارشان.

جدول انطباق حروف فارسی با حروف لاتین*

فارسی	لاتین		د	d
آ	â		ذ، ز، ض، ظ	z
او	u		ر	r
ای	i		ژ	ž
اَ-عَ	a		ش	š
اُ-عُ	o		ع	’
اِ-عِ	e		غ-ق	q
ب	b		ف	f
پ	p		ک	k
ت ـ ط	t		گ	g
ث، س، ص	s		ل	l
ج	j		م	m
چ	c		ن	n
ح، ه	h		و	v
خ	x		ی	y

* *جواب آواز*، نوشته‌ی ارشد تهماسبی، تهران: ماهور، ۱۳۷۴، صفحه‌ی ۳۰.

از مجموعه‌ی شخصی آقای امیرعلی اردکانیان

پیشگفتار

این مجموعه دربرگیرنده‌ی تصانیفی است که استاد فرامرز پایور آن‌ها را برای گروه‌های تحتِ سرپرستی‌شان تنظیم کرده‌اند و نسخه‌ی شنیداری آن‌ها نیز موجود است. عمده‌ی این تصانیف مربوط به دوران قاجار و بیشتر آن‌ها نیز ساخته‌ی مشهورترین تصنیف‌سازان آن دوره، همچون درویش‌خان، عارف قزوینی، علی‌اکبر شیدا و حسام‌السلطنه مراد، هستند. البته در این میان چند تصنیف از تصنیف‌سازان متأخرتر (نسبت به دوره‌ی قاجار) مانند مرتضی محجوبی، روح‌الله خالقی، مجید وفادار، اسماعیل مهرتاش و همایون خرم، هنرمند هم‌دوره‌ی پایور، نیز دیده می‌شود اما، همان‌طور که ذکر شد، بیشترِ تصانیف این مجموعه مربوط به دوران قاجار هستند که استاد پایور آن‌ها را به‌زیبایی تنظیم کرده‌اند. درواقع این مجموعه، به‌نوعی، جلد دوم کتاب *تصنیف‌های استاد فرامرز پایور* (نظری‌جو ۱۳۹۶الف) به‌شمار می‌آید و عملاً این دو مجموعه در کنار هم، به‌طور تقریبی، تمام تصانیفی را که استاد پایور با گروه‌های تحتِ سرپرستی‌شان در طی چند دهه فعالیتِ هنری مداوم اجرا کرده‌اند (چه تصانیفی که ساخته‌ی خودشان بوده و چه تصانیفِ دیگر تصنیف‌سازان که آن‌ها را بازسازی نموده‌اند) دربرمی‌گیرد.

این مجموعه می‌تواند در داشتنِ چشم‌اندازی هرچه روشن‌تر و دقیق‌تر از نگاه پایور به مقوله‌ی بازسازی آثار گذشتگان راهگشا باشد. فراموش نشود که بازسازی آثار گذشتگان یکی از اصلی‌ترین و مداوم‌ترین فعالیت‌های پایور، به‌ویژه در فعالیت گروهی‌اش، بوده است؛ به‌طوری‌که در بیشتر آلبوم‌ها و اجراهایش دست‌کم یک اثر از ساخته‌های قدما ــ اعم از پیش‌درآمد، تصنیف، چهارمضراب و رِنگ ــ نواخته شده و به‌نوعی این موضوع یک رکن اساسی در چینش یک برنامه‌ی موسیقی کلاسیک ایرانی برای پایور محسوب می‌شده است. ضمن اینکه تنظیم‌های پایور از تصانیف قدیمی عمدتاً جزو شاخص‌ترینِ تنظیم‌ها از آثار قدماست و اجرای این تنظیم‌ها و ورود این آثار به کارگانِ اجرایی موسیقی کلاسیک ایرانی می‌تواند کمک شایان توجهی به نوازندگان موسیقی ایرانی کند. امید که مفید و مقبول اهل نظر و عمل واقع شود.

رامتین نظری‌جو، ۱۴۰۰

با سپاس فراوان از:

استاد عزیز و گرامی‌ام، سرکار خانم مینا افتاده، برای بازبینیِ آوانگاری‌ها و نظرات مفید و سازنده‌ی‌شان دراین‌باره و نیز برای لطف و محبت همیشگی‌شان؛

خانم بهاره سپاسی برای نت‌نویسی کامپیوتری این مجموعه و دقت و یاری‌شان در این زمینه؛

آقای ماجد خضری برای یاری‌شان در پیاده‌سازی کلام تصانیف محلی کرمانشاهی؛

آقای سیدمحمد موسوی، مدیر محترم مؤسسه‌ی فرهنگی‌ـهنری ماهور، برای یاری‌شان در انتشار این مجموعه.

توضیحات

۱. بیشترین سعی بر این بوده که مبنای آوانگاری‌ها با مبنای اجرایی در نسخه‌های شنیداری یکی باشد؛ به همین علت لزوماً همه‌ی تصانیفِ یک دستگاه/ آواز از یک مبنای مشخص نوشته نشده‌اند.

۲. سعی شده تا جملات خواننده از نظر اکتاوی با گستره‌ی صوتی خوانندگان تطابق داشته باشد. در مواردی به‌علت تداخل نت‌ها و هجاهای کلمات، که زیر هر کشش نوشته شده، این موضوع به‌صورت توضیحی کوتاه در نت‌نوشتِ آن تصنیف یادآوری شده است.

۳. این آوانگاری‌ها برای سازِ به‌خصوصی نوشته نشده‌اند و سعی بر این بوده تا به‌صورت عمومی نوشته شوند تا بتوانند برای بیشتر سازها از نظر اجرایی مفید و کارآمد باشند. از همین رو ممکن است برخی جملات (عمدتاً در بخش جواب‌های گروه به خواننده) برای برخی از سازها از نظر اکتاوی، بسته به گستره‌ی صوتی آن ساز، قابلیت اجرا نداشته باشد که این موضوع می‌تواند به‌سادگی توسط نوازندگان با بالابردن یا پایین‌آوردنِ آن جمله به یک اکتاو رفع شود.

۴. در نسخه‌ی شنیداریِ برخی از تصانیف تنظیمِ دوصدایی (عمدتاً) دیده می‌شود که یک خط بیشتر مربوط به سازهای کششی و بادی (کمانچه، ویلن، قیچک، آلتو و نی) و خط دیگر مربوط به سازهای مضرابی (سنتور، تار، عود و رباب) است. در این گونه موارد سعی شده تا ملدی اصلی و غالب (از لحاظ شنیداری) نوشته شود و گاهی نیز خطِ همراهی‌کننده‌ی آن ملدی به‌صورت توضیح در انتهای تصنیف آورده شده است. خوشبختانه بیشتر تصانیف به‌صورت اُنیسُن نواخته شده‌اند و در بسیاری از تنظیم‌ها جملات به‌صورت سؤال و جواب میان دو گروه آرشه‌ای/ بادی و مضرابی پخش شده است که می‌توان آن‌ها را در یک خط نیز نوشت.

۵. با اینکه سعی زیادی در داشتنِ بیشترین میزان تطابق میان آوانگاری‌ها و نسخه‌های شنیداری صورت پذیرفته است، بااین‌حال، نت نمی‌تواند به‌طور کامل بازگوی موسیقی ایرانی، به‌خصوص در ظرایف اجرایی و تحریرهای خوانندگان (که بستگی به توانایی اجرایی هر خواننده دارد)، باشد. از این رو شنیدنِ نسخه‌های شنیداری برای دریافت کاملِ جزئیاتِ اجرایی توصیه می‌شود.

۶. علامتِ ۵ به‌معنای مالش به نتِ بالایی است.

۷. بسیاری از تصانیفِ این مجموعه را فرامرز پایور در کتاب *ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به‌روایت استاد عبدالله دوامی* (پایور ۱۳۹۷) نوشته است. اما ملاک اصلیِ آوانگاری همه‌ی تصانیف در این مجموعه، به علت تفاوت‌های اجرایی خوانندگان در نسخه‌های شنیداری با روایت دوامی (که در مواردی این تفاوت‌ها بسیار ناچیز و، برعکس، در مواردی هم قابل‌توجه بودند) نسخه‌های شنیداری بوده است. بااین‌حال، از آوانگاری‌های فرامرز پایور در کتابِ مذکور نیز چشم‌پوشی نشده است.

۸. مبنا در ارائه‌ی نام سازندگان تصانیف، کتاب *ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به‌روایت استاد عبدالله دوامی* (پایور ۱۳۹۷) بوده است. اگر تفاوتی میان این منبع با سایر منابع (به‌ویژه برنامه‌ی «گل‌ها») وجود داشته، در انتهای نت‌نوشتِ آن تصنیف ذکر شده است.

۹. اگر در جملات مربوط به خواننده از علامت تریل استفاده شده به همان معنایی که فرامرز پایور در آوانگاری تصانیف قدیمی به‌روایت استاد دوامی از آن ارائه داده، به‌کار رفته است؛ یعنی: «تریل‌ها نباید به‌صورت آنچه در موسیقی اروپایی به‌کارگرفته می‌شود، اجرا شوند؛ بلکه سنگین‌تر و به‌صورت غلت یا تحریر یا مالش اجرا می‌شوند» (پایور ۱۳۹۷: ۱۴).

۱۰. در جدول ۱ (در بخش «درباره‌ی این مجموعه»)، در ستون «اجرا»، از پنج گروه، به‌سرپرستی فرامرز پایور، به‌شرح زیر نام برده شده است:

الف. گروه اساتید: این گروه از اواسط دهه‌ی ۱۳۴۰ تا اواخر دهه‌ی ۱۳۶۰ فعال بود و اعضای آن عبارت بودند از: فرامرز پایور (سنتور و سرپرست گروه)، جلیل شهناز (تار)، اصغر بهاری (کمانچه)، حسن ناهید (نی) و حسین تهرانی (تمبک). پس از درگذشت حسین تهرانی (۷ اسفند ۱۳۵۲) محمد اسماعیلی عهده‌دارِ نوازندگی تمبک این گروه شد و همچنین پس از انقلاب اسلامی تا پایان فعالیت این گروه محمد موسوی به‌عنوان نوازنده‌ی نی در آن به نوازندگی پرداخت. در جدول ۱، در ستونِ «اجرا»، از این گروه به‌عنوان «اساتید» یاد شده است.

ب. گروه پایور: منظور از «گروه پایور» در این مجموعه، گروهی است که پس از انقلاب اسلامی در بیشتر آلبوم‌های منتشرشده از فرامرز پایور (*حکایت دل*، *پرده‌ی عشاق*، *لیلی و مجنون*، *ارغوان* و...) و همچنین بسیاری از کنسرت‌ها (با صدای خوانندگانی چون شهرام ناظری، علی رستمیان، حمیدرضا نوربخش و ...) عهده‌دار اجرای قطعات گروهی بوده است.

ج. گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر: این گروه از مهم‌ترین گروه‌های موسیقی کلاسیک ایرانی در سده‌ی گذشته به‌شمار می‌آید که فعالیتی بسیار پربار و مداوم داشت و اعضای آن عبارت بودند از: فرامرز پایور (سنتور و سرپرست گروه)، هوشنگ ظریف (تار)، رحمت‌الله بدیعی (کمانچه)، حسن ناهید (نی)، محمد دلنوازی (رباب)، حسن منوچهری (عود)، پروین صالح (قیچک)، حسین فرهادپور (قیچک‌آلتو)، پروین شِکالوَر (قیچک) و محمد اسماعیلی (تمبک).[۱] لازم به ذکر است که آقایان بدیعی و فرهادپور و خانم‌ها صالح و شکالور در برخی از ضبط‌های استودیویی ویلن و ویولا می‌نواخته‌اند. فعالیت این گروه، بدون تغییر اعضا، تا سال ۱۳۵۸ ادامه داشت. در جدول ۱، در ستونِ «اجرا»، از این گروه به‌عنوان «فرهنگ و هنر» یاد شده است.

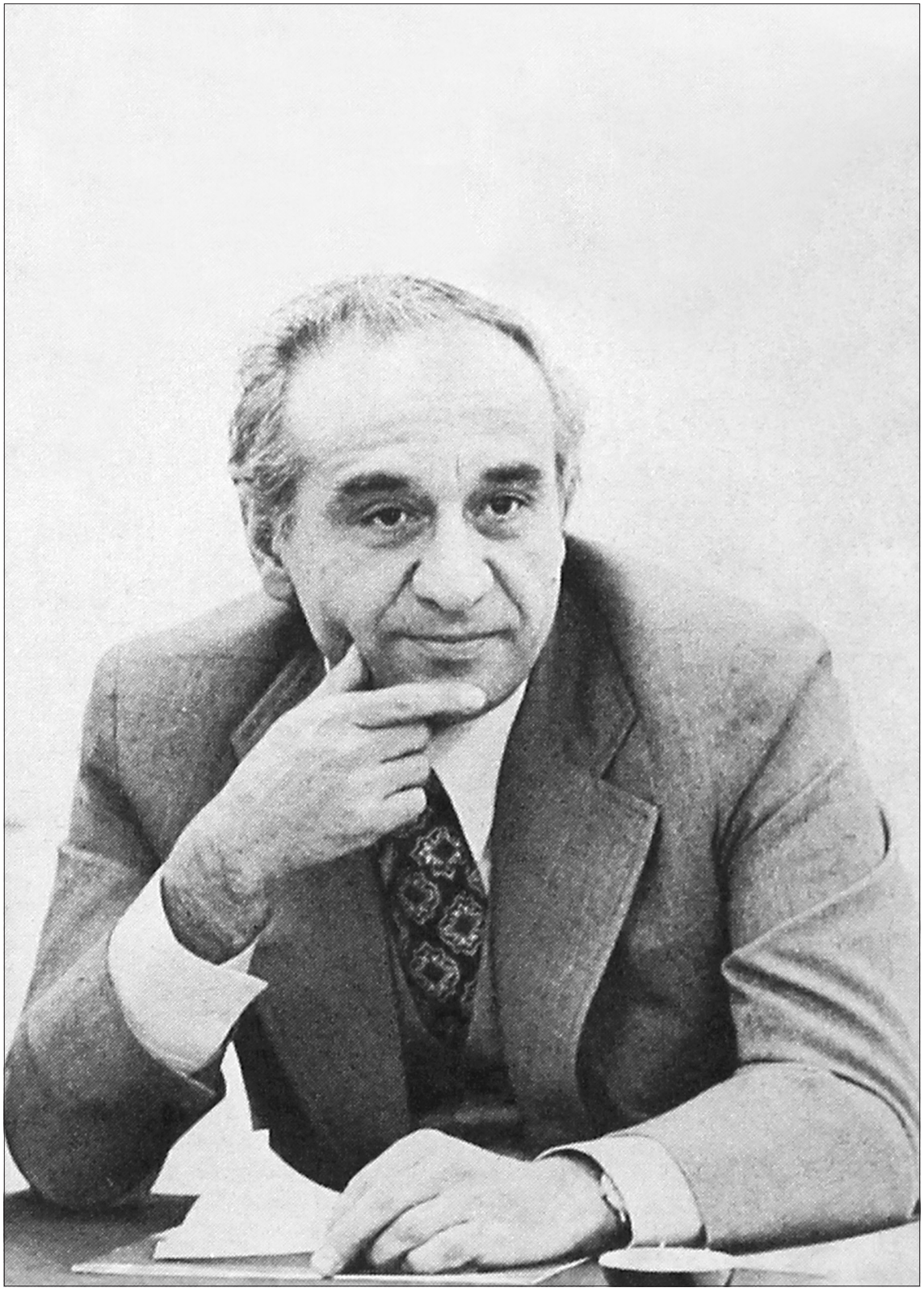
د. گروه منتخب وزارت فرهنگ و هنر: گاهی در برخی از اجراها (ضبط‌های استودیویی یا کنسرت‌ها) بعضی از اعضای گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر (عمدتاً نوازندگانِ سلیست: استادان پایور، ظریف، بدیعی، ناهید و اسماعیلی) شرکت داشته‌اند که نگارنده، در جدول ۱، برای این مورد عبارت «منتخب فرهنگ و هنر» را به‌کار برده است.

هـ. گروه سُلیست‌ها (ارکستر شماره‌ی شش اداره‌ی هنرهای زیبا): گروهی که فعالیت خود را در اواسط دهه‌ی ۱۳۳۰ آغاز کرد و اعضای آن عبارت بودند از: فرامرز پایور (سنتور)، فرهاد ارژنگی (تار)، رحمت‌الله بدیعی (ویلن)، عماد رام (فلوت)، حسن منوچهری (ویلن) و عبدالله ایرلو (تمبک).[۲] از این گروه تاکنون یک فیلم به دست آمده که در آن برنامه‌ای با صدای خاطره‌پروانه در آواز ابوعطا اجرا شده است. به‌نظر می‌رسد فعالیت این گروه در سال ۱۳۴۰ با درگذشت فرهاد ارژنگی (خردادماه ۱۳۴۰) پایان پذیرفته است.

---

۱. حسین تهرانی تا پیش از درگذشت با این گروه، به‌عنوان نوازنده‌ی تمبک، همکاری داشته است.

۲. اسامی این نوازندگان برمبنای فیلم باقی‌مانده با شرکت خاطره‌پروانه در آواز ابوعطا ذکر شده است. بااین‌حال، طبق بروشور یکی از برنامه‌های این گروه (نک. اطرایی ۱۳۹۰: ۲۶) نام افراد دیگری نیز در اعضای آن دیده می‌شود ازجمله: فرید فرجاد (ویولا) و داریوش صفوت (سه‌تار). پس با این حساب می‌توان گفت که در فیلم مذکور تعدادی از اعضای این گروه شرکت داشته‌اند. سند جالب‌توجه دیگر درباره‌ی این گروه عکسی در کتاب *زندگی بیست‌ودوساله‌ی فرهاد ارژنگی*، نوشته‌ی هما ارژنگی، است. برای مشاهده‌ی این عکس نک. ارژنگی ۱۳۴۰: ۳۸.

مجله‌ی *تماشا*، سال ششم، شماره‌ی ۲۶۹، ۱۹ تیر ۲۵۳۵ [۱۳۵۵]، ص ۸.

درباره‌ی این مجموعه

همان‌طور که در بخش پیش‌گفتار ذکر شد این مجموعه، درواقع، جلدِ دوم کتاب *تصنیف‌های استاد فرامرز پایور* است که دربرگیرنده‌ی تصانیفِ عمدتاً قدیمی است که استاد پایور آن‌ها را تنظیم کرده‌اند. بیشتر این آوانگاری‌ها در سال‌های ۹۵-۱۳۹۴ انجام شده‌اند. البته ناگفته نماند که نسخه‌ی شنیداری معدودی از تصانیف در طی این سال‌ها در اختیار نگارنده قرار گرفت و آن‌ها نیز آوانگاری و به مجموعه‌ی حاضر اضافه شدند. در ابتدا قرار بود که این تصانیف، که جزو بازسازی‌های استاد پایور هستند و نه ساخته‌ها، در همان کتاب *تصنیف‌های استاد فرامرز پایور* جای بگیرند؛ اما به‌پیشنهاد استاد گرامی‌ام، سرکار خانم مینا افتاده، تصمیم نهایی بر آن شد که کل مجموعه در دو جلد انتشار یابد. جلد اول را به تصانیف ساخته‌ی استاد پایور اختصاص دادیم. البته به‌پیشنهاد استاد قرار شد چند تصنیف از ساخته‌های تصنیف‌سازان مشهور دوره‌ی پهلوی[۱] (همچون محمدعلی امیرجاهد، موسی معروفی و اسماعیل مهرتاش) و چند ترانه‌ی محلی[۲] که اغلب نت‌نوشت‌شان در دسترس نبود، در آن مجموعه آورده شوند تا هرچه زودتر این تصانیف نیز در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرند. پس از تلاشی تقریباً دوساله جلد اول تحت عنوان *تصنیف‌های استاد فرامرز پایور* در دی‌ماه ۱۳۹۶ از طرف مؤسسه‌ی فرهنگی‌ـ هنری ماهور منتشر شد.

اینک بعد از وقفه‌ای تقریباً سه‌ساله، جلد دوم این مجموعه را، که بخشی مهم از کارگان اجرایی گروه‌های تحت سرپرستی استاد فرامرز پایور بوده‌اند، اختصاص به تصانیفِ بازسازی‌شده توسط ایشان دادیم.

---

۱. این تصانیف عبارت بودند از: ۱. *امان از این دل* (سه‌گاه)، ساخته‌ی محمدعلی امیرجاهد/ ۲. *نرگس مست* (شور)، ساخته‌ی محمدعلی امیرجاهد/ ۳. *جور گردون* (دشتی)، ساخته‌ی (شعر و آهنگ) موسی معروفی/ ۴. *درد عشق* (دشتی)، ساخته‌ی ابوالحسن صبا/ ۵. *زلف سیه* (دشتی)، ساخته‌ی محمدعلی امیرجاهد/ ۶. *از تو بگذشتم* (دشتی)، ساخته‌ی اسماعیل مهرتاش/ ۷. *گردش چرخ* (دشتی)، ساخته‌ی اسماعیل مهرتاش/ ۸. *آهوی وحشی* (چهارگاه)، ساخته‌ی اسماعیل مهرتاش/ ۹. *به گردش فروردین* (ماهور)، ساخته‌ی محمدعلی امیرجاهد/ ۱۰. تصنیف *تنها* (ماهور)، شعر و آهنگ از هوشنگ ابتهاج (سایه)، برای اطلاع بیشتر از این اثر نک. عظیمی و طیه ۱۳۹۸، ج۱: ۴۷۲-۴۷۳ (باید درباره‌ی این تصنیف تذکر بدهم که در نت‌نوشت این تصنیف از آقای ابتهاج به‌عنوان آهنگسازِ این اثر یاد نشده، چراکه در سال ۱۳۹۵، زمان نت‌نویسی آن، نگارنده بر این تصور بود که این تصنیف، با توجه به تنظیمش، باید ساخته‌ی پایور بوده باشد. برخی داده‌رسان‌های آرشیوی نیز همین موضوع را به نگارنده خاطرنشان شدند. البته در نت‌نوشت آن از یلدا گیلانی، به‌اشتباه، به‌عنوان شاعرِ شعرِ این تصنیف یاد شده است. آقای ابتهاج نیز یادآور شده‌اند که این اثر در «گلچین هفته» با این عنوان که شعر و آهنگ آن ساخته‌ی یلدا گیلانی بوده، پخش شده است).

۲. این تصانیف عبارت هستند از چند ترانه‌ی محلی بیرجندی با صدای سیما بینا: ۱. *دشتستانی* (دشتی)/ ۲. *دلبر* (شور)/ *لیلاخانم* (دشتی)/ ۴. *عزیز بشین به کنارُم* (شور)/ ۵. *باغچه‌سرا* (سه‌گاه)/ ۶. *سبزه* (سه‌گاه) و ترانه‌ی خرم‌آبادی *نگاه گرم تو* (*زندگی*) در دستگاه ماهور با صدای عبدالوهاب شهیدی.

این مجموعه شامل تصانیف قدیمی (بیشتر تصانیف دوره‌ی قاجار) است که استاد پایور آن‌ها را به‌زیبایی تنظیم کرده‌اند و در برنامه‌های مختلفی ــ مانند کنسرت‌های تالار رودکی، برنامه‌های رادیویی و آلبوم‌های منتشرشده از ایشان ــ اجرا شده‌اند. البته در این میان چند تصنیف از ساخته‌های تصنیف‌سازان مشهوری چون روح‌الله خالقی، مجید وفادار، مرتضی محجوبی، اسماعیل مهرتاش و همایون خرم نیز دیده می‌شوند که اگرچه تصنیف‌های متأخرتری نسبت به دوران قاجار هستند ولی، به‌هرحال، مانند سایر تصانیف این مجموعه، جزو بازسازی‌های فرامرز پایور به‌شمار می‌آیند.

باید یادآور شوم که چند تصنیف قدیمی، که نسخه‌ی شنیداری آن‌ها موجود است و پایور نیز نوازندگی سنتور را در آن‌ها برعهده داشته، در مجموعه‌ی حاضر آورده نشده‌اند که می‌توان به تصانیفی که ابوالحسن صبا (ویلن) همراه با فرامرز پایور (سنتور) و آذر عظیما (خواننده) در برنامه‌ی رادیویی «یک شاخه گل» (شماره‌های مخصوص، ۱۴۰ و ۱۴۱) اجرا کرده‌اند اشاره نمود. این برنامه‌ها شامل چهار تصنیف از ساخته‌های ابوالحسن صبا، که نگارنده آن‌ها را در کتاب *تصنیف‌های ابوالحسن صبا* (نظری‌جو ۱۳۹۹) آوانگاری کرده و توضیحات مفصلی درباره‌ی‌شان داده، و همچنین تصنیف قدیمی *ز دست محبوب چه‌ها کشیدم*[۳] در آواز شوشتری است. ضمناً نسخه‌ی شنیداری تصنیف قدیمی *آسمان هر شب*[۴] در دستگاه چهارگاه نیز با اجرای این گروه موجود است. از دیگر تصانیف قدیمی‌ای که در این مجموعه آورده نشده می‌توان به تصانیف *چشم بی‌سرمه سیاهش نگرید*[۵] و *نادیده و نشناخته ای قافله‌سالار*[۶] در دستگاه شور با اجرای علی‌اکبر شهنازی (تار)، فرامرز پایور (سنتور)، تورج کیارس (خواننده) و حسین تهرانی (تمبک) اشاره کرد. علت اینکه این تصانیف در مجموعه‌ی حاضر آورده نشده‌اند این بوده که اولاً اجرای آن‌ها تنظیم خاصی نداشته (مثلاً جواب گروه نوازندگان به خواننده، همان جملاتِ خواننده است یا اینکه مقدمه/ خاتمه‌ی خاصی برای آن‌ها ساخته نشده) و ثانیاً تا حد بسیار زیادی مطابق و شبیه نت‌نوشت‌های پایور در کتاب *ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به‌روایت استاد عبدالله دوامی* هستند و در نتیجه نیازی نبود که دوباره آوانگاری و در مجموعه‌ی حاضر آورده شوند.[۷]

ضمناً برخی از تصنیف‌ها چند نسخه‌ی اجرایی داشته‌اند که برای آوانگاری یک مورد از آن‌ها مبنا قرار گرفته است. البته خوشبختانه در بیشتر موارد، نسخه‌های اجرایی از یک تصنیف دارای تنظیم‌های یکسان هستند و صرفاً خواننده یا گروه نوازندگان آن‌ها متفاوت بوده است.

---

۳. برای مشاهده‌ی نت‌نوشت و شعر این تصنیف نک. پایور ۱۳۹۷: ۱۹۳.

۴. برای مشاهده‌ی نت‌نوشت و شعر این تصنیف نک. پایور ۱۳۹۷: ۳۶۳–۳۶۴.

۵. برای مشاهده‌ی نت‌نوشت و شعر این تصنیف نک. پایور ۱۳۹۷: ۳۹۷–۳۹۸.

۶. برای مشاهده‌ی نت‌نوشت و شعر این تصنیف نک. پایور ۱۳۹۷: ۴۰۸.

۷. علاوه بر این موارد یک تصنیف از ساخته‌های فرامرز پایور نیز، که در جلد اول نیست و می‌توانست در این مجلد جزو پیوست‌ها قرار گیرد، در این مجموعه آورده نشده است: تصنیف *تو نگارم نشدی* (ساخته‌ی فرامرز پایور/ دستگاه سه‌گاه/ شعر از معینی کرمانشاهی/ خواننده: خاطره‌پروانه/ اجرا: گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر) که نسخه‌ی شنیداری آن در آرشیو نگارنده به‌صورت ناقص موجود است و به‌علت کامل‌نبودن نسخه‌ی صوتی، آوانگاری آن چندان مناسب به‌نظر نمی‌رسید. همچنین تصنیف‌های *کی شود آگه ز حالم* و *تا باز آید آن رشک پری* در آواز بیات‌اصفهان با اجرای فرامرز پایور (سنتور)، عماد رام (فلوت)، پریوش ستوده (خواننده) و حسین تهرانی (تمبک) در برنامه‌ی رادیویی «موسیقی ایرانی» موجود هستند که نمی‌توان با قطعیت گفت که ساخته‌ی پایور بوده‌اند یا ساخته‌ی رام؛ چراکه نسخه‌ی شنیداری‌ای که از این برنامه در اختیار نگارنده قرار دارد، فاقد معرفی برنامه است. از طرفی هم نسخه‌ی شنیداری این برنامه کیفیت شنیداری چندان بالایی نداشته و پیاده‌سازیِ کامل و درستِ کلام آن نمی‌توانست خالی از اشکال باشد. از همین رو از آوانگاری و آوردن آن‌ها در بخش پیوست‌ها صرف‌نظر شده است.

این مجموعه، جدا از قراردادنِ نت‌نوشتِ این تصنیف‌ها در اختیار علاقه‌مندان، یک نکته‌ی بسیار مهم از فعالیت هنری فرامرز پایور را روشن می‌سازد و آن توجه ویژه‌ی استاد پایور به تنظیم، بازسازی و اجرای دوباره‌ی آثار قدماست. فراموش نشود که مجموعه‌ی حاضر صرفاً دربرگیرنده‌ی تصانیف بازسازی‌شده‌ی ایشان است وگرنه آثار بسیاری از قدما ــ اعم از پیش‌درآمد، چهارمضراب و رِنگ ــ توسط ایشان برای گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر تنظیم شده است که بیشتر آن‌ها در برنامه‌های رادیویی قبل از انقلاب اسلامی، مانند «گل‌های تازه» و «گلچین هفته»، و کنسرت‌های مداوم در تالار رودکی اجرا شده‌اند. طیف افرادی که پایور برخی از ساخته‌های‌شان را، همراه گروه‌هایش، تنظیم و اجرا کرده تقریباً در کارگان اجرایی هیچ گروهی در تاریخ معاصر ایران دیده نشده است.[۸] به عبارت دیگر می‌توان گفت، تقریباً و تحقیقاً، هیچ گروهی به‌اندازه‌ی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر به مقوله‌ی بازسازی آثار قدما اهمیت نداده و این نشان از آن دارد که همواره بزرگداشت و بازسازی آثار پیشکسوتان موسیقی جزو الویت‌ها و دغدغه‌مندی‌های اصلی پایور بوده و تقریباً نمی‌توان برنامه‌ای را از پایور (برنامه‌های رادیویی، آلبوم‌ها و کنسرت‌های تالار رودکی) به یاد آورد که دست‌کم در آن یک اثر از قدما و پیشکسوتان موسیقی کلاسیک ایرانی اجرا نشده باشد.

۸. از پیشکسوتانی که پایور از ساخته‌های‌شان اثر یا آثاری را اجرا کرده و نسخه‌ی شنیداری آن‌ها نیز موجود است می‌توان به میرزاحسینقلی، درویش‌خان، عارف قزوینی، علی‌اکبر شیدا، حسام‌السلطنه مراد، فصیح‌الملک، اکرم‌الدوله، ظهیرالدوله، علی‌اکبر شهنازی، علینقی وزیری، موسی معروفی، ابراهیم آژنگ، مرتضی نی‌داوود، حبیب سماعی، رکن‌الدین مختاری، مشیرهمایون شهردار، حسین هنگ‌آفرین، ابوالحسن صبا، محمدعلی امیرجاهد، اسماعیل مهرتاش، رضا محجوبی، اصغر بهاری، احمد عبادی، روح‌الله خالقی، مرتضی محجوبی، مجید وفادار، جواد معروفی و جلیل شهناز اشاره کرد. پایور، علاوه بر آثار ساخته‌ی خودش و گذشتگان، آثاری از برخی آهنگسازان و تصنیف‌سازان هم‌دوره‌ی خود را نیز، همراه گروهش، اجرا کرده از جمله: همایون خرم، لوریس چکناوریان (باله‌ی *سیمرغ*) و احمد پژمان (باله‌ی *عیاران*).

جدول ۱. تصنیف‌های بازسازی‌شده توسط فرامرز پایور (مجموعه‌ی حاضر)

شماره و نام تصنیف	دستگاه/آواز	آهنگساز	شاعر	اجرا	خواننده	منبع شنیداری
۱) افتخار آفاق	سه‌گاه	عارف قزوینی	عارف قزوینی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۰۷
۲) تو اگر عشوه‌بر خسروپرویز کنی/ مشکل‌پسند[۱]	سه‌گاه	قدیمی/ قدیمی	عارف قزوینی/ ناشناس	منتخب فرهنگ و هنر	خاطره‌پروانه	آرشیو شخصی
۳) من از روز ازل	سه‌گاه	مرتضی محجوبی	رهی معیری	فرهنگ و هنر	اشرف‌السادات مرتضایی	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۴، آرشیو شخصی
۴) منِ بی‌دل	سه‌گاه	مرتضی محجوبی	رهی معیری	فرهنگ و هنر	اشرف‌السادات مرتضایی	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۴، آرشیو شخصی
۵) مولود نبی	سه‌گاه	علی‌اکبر شیدا	علی‌اکبر شیدا	فرهنگ و هنر	خاطره‌پروانه	آرشیو شخصی
۶) ای آمان[۲]	شور	عارف قزوینی	عارف قزوینی	اساتید	محمدرضا شجریان	آلبوم *انتظار دل/ خلوت‌گزیده*
۷) به یاد داری	شور	قدیمی	ناشناس	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۵۸
۸) چهره به چهره	شور	قدیمی	قرّةالعین	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۳۳
۹) شمع و پروانه	شور	قدیمی	سعدی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۶۶
۱۰) گرایلی	شور	قدیمی	ناشناس	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۶۶
۱۱) نازار دلی	شور	قدیمی	مولوی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۵۸

شماره و نام تصنیف	دستگاه/آواز	آهنگساز	شاعر	اجرا	خواننده	منبع شنیداری
۱۲) هاتفی از گوشه‌ی میخانه (پیغام سروش)	شور	ظهیرالدوله	حافظ	گروه پایور	شهرام ناظری[۳]	آلبوم *لیلی و مجنون*
۱۳) بخوان با من	بیات‌ترک	اسماعیل مهرتاش	مرآت[۴]	اساتید	عبدالوهاب شهیدی	برنامه‌ی رادیویی «دل‌انگیزان»
۱۴) خلوت‌نشین (شهابی)	بیات‌ترک	برگرفته از گوشه‌ی *شهابی* در ردیف موسیقی ایرانی	حافظ	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۸، آرشیو شخصی
۱۵) رحم ای خدای دادگر کردی نکردی	بیات‌ترک	عارف قزوینی	عارف قزوینی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۸، آرشیو شخصی
۱۶) آه سحر	دشتی	روح‌الله خالقی	فروغی بسطامی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	کنسرت تالار رودکی، آرشیو شخصی
۱۷) از خون جوانان وطن[۵]	دشتی	عارف قزوینی	عارف قزوینی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	آلبوم *راز دل*
۱۸) ای آنکه به دل شکستنت[۶]	دشتی	قدیمی	ناشناس	گروه پایور	علی رستمیان	آلبوم *ارغوان*
۱۹) بانگ نی	دشتی	مرتضی محجوبی	رهی معیری	فرهنگ و هنر	اشرف‌السادات مرتضایی	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۴، آرشیو شخصی
۲۰) بروید ای حریفان	دشتی	علی‌اکبر شیدا	مولوی	گروه پایور	حمیدرضا نوربخش	آلبوم *پرده‌ی عشاق*
۲۱) چشم نرگس (خواهم که بر زلفت)	دشتی	فصیح‌الملک	فصیح‌الملک	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۰۲
۲۲) شب جدایی	دشتی	مجید وفادار	رهی معیری	فرهنگ و هنر	اشرف‌السادات مرتضایی	کنسرت تالار رودکی، ۱۳۵۴، آرشیو شخصی
۲۳) گریه را به مستی بهانه کردم	دشتی	عارف قزوینی	عارف قزوینی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	آلبوم *راز دل*

شماره و نام تصنیف	دستگاه/ آواز	آهنگساز	شاعر	اجرا	خواننده	منبع شنیداری
۲۴) آن کیست کز روی کرم	افشاری (رهاب)	قدیمی	حافظ	فرامرز پایور، امیرناصر افتتاح، عبدالوهاب شهیدی و حسن ناهید	عبدالوهاب شهیدی	برنامه‌ی رادیویی «دل‌انگیزان»
۲۵) از کفم رها	افشاری	عارف قزوینی	عارف قزوینی	اساتید	محمدرضا شجریان	آلبوم *انتظار دل/ خلوت‌گزیده*
۲۶) باد خزان	افشاری	درویش‌خان	محمدتقی بهار	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۵۶
۲۷) الا ساقیا/ ای که به پیش قامتت	ابوعطا	علی‌اکبر شیدا	علی‌اکبر شیدا	گروه سُلیست‌ها	خاطره‌پروانه	نسخه‌ی تصویری (لینک ۳)
۲۸) بخت جوان	ابوعطا	قدیمی	سعدی	اساتید	علی رستمیان	آلبوم *چهارباغ*
۲۹) بهار دلکش	ابوعطا	درویش‌خان	محمدتقی بهار	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۶۲
۳۰) چهارباغ (چهارپاره)	ابوعطا	ردیف موسیقی ایرانی	هاتف اصفهانی	فرهنگ و هنر	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گلچین هفته»، شماره‌ی ۶۰
۳۱) دل هوس سبزه و صحرا ندارد	ابوعطا	عارف قزوینی	عارف قزوینی	اساتید	شهرام ناظری	آلبوم *کنسرت اساتید موسیقی ایران*
۳۲) ساربان[۷]	ابوعطا	قدیمی	باباطاهر	اساتید	علی رستمیان	آلبوم *چهارباغ*
۳۳) آنکه هلاک من (باغ تفرج)	همایون	قدیمی	سعدی	اساتید	محمدرضا شجریان	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۲۵
۳۴) باد صبا	همایون (شوشتری)	حسام‌السلطنه مراد	محمدتقی بهار[۸]	فرهنگ و هنر	سیمین غانم	برنامه‌ی رادیویی «گلچین هفته»، شماره‌ی ۷۲

شماره و نام تصنیف	دستگاه/ آواز	آهنگساز	شاعر	اجرا	خواننده	منبع شنیداری
۳۵) ترسم که اشک در غم ما	همایون (بیداد)	همایون خرم	حافظ	فرهنگ و هنر	عهدیه	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۲۳
۳۶) باشد از لعل/ من ندانستم	بیات‌اصفهان	قدیمی/ قدیمی	ناشناس/ سعدی	گروه پایور	شهرام ناظری	آلبوم *دل شیدا*
۳۷) باغ گل[۹]	بیات‌اصفهان	قدیمی	فریدون مشیری	گروه پایور	علی رستمیان	آلبوم *حکایت دل*
۳۸) بت چین	بیات‌اصفهان	ظهیرالدوله	ناشناس	فرامرز پایور، حسین تهرانی	خاطره‌پروانه	آرشیو شخصی
۳۹) سلسله‌ی موی دوست	بیات‌اصفهان	اکرم‌الدوله	سعدی	گروه پایور	شهرام ناظری	آلبوم *دل شیدا*
۴۰) شب مهتاب[۱۰]	بیات‌اصفهان	علی‌اکبر شیدا (منسوب)	فریدون مشیری	گروه پایور	علی رستمیان	آلبوم *حکایت دل*
۴۱) ماه غلام[۱۱]	بیات‌اصفهان	علی‌اکبر شیدا (منسوب)	علی‌اکبر شیدا	گروه پایور	علی رستمیان	آلبوم *حکایت دل*
۴۲) وافریادا ز عشق	بیات‌اصفهان	همایون خرم	ابوسعید ابوالخیر	فرهنگ و هنر	عهدیه	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۲۸
۴۳) ز من نگارم	ماهور	درویش‌خان	محمدتقی بهار	فرهنگ و هنر	عبدالوهاب شهیدی	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۶۱
۴۴) عشق تو آتش جانا[۱۲]	ماهور	حسام‌السلطنه مراد	محمدتقی بهار[۱۳]	فرهنگ و هنر	عبدالوهاب شهیدی	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۶۱
۴۵) مرغ سحر	ماهور	مرتضی نی‌داوود	محمدتقی بهار	فرهنگ و هنر	نادر گلچین	برنامه‌ی رادیویی «گل‌های تازه»، شماره‌ی ۱۵۰

توضیحات جدول ۱

۱. تصنیف *مشکل‌پسند* را خانم پریوش ستوده نیز با مطلع «اگر مستم من از عشق تو مستم»، با همراهی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر، خوانده‌اند و نسخه‌ی شنیداری آن موجود است. لازم به ذکر است که تنظیم آن با نسخه‌ی اجرایی خانم خاطره‌پروانه تفاوتی ندارد.

۲. از تصنیف *ای آمان*، با تنظیم فرامرز پایور، چند نسخه‌ی شنیداریِ دیگر نیز موجود است به‌شرح زیر:

الف. اجرای گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر، با صدای محمدرضا شجریان، برنامه‌ی رادیویی «گلچین هفته»، شماره‌ی ۷۸؛

ب. اجرای گروه پایور، با صدای شهرام ناظری، آلبوم *لیلی و مجنون*، شیار ۳.

۳. در بروشور آلبوم *لیلی و مجنون*، از خانم‌ها زهره بیات و پروین جاودان به‌عنوان همخوان در اجرای این تصنیف یاد شده است.

۴. از آقای امیرعلی اردکانیان برای یادآوری شاعر این تصنیف به نگارنده سپاس‌گزارم.

۵. این تصنیف را خانم اشرف‌السادات مرتضایی نیز با همراهی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر، به‌سرپرستی فرامرز پایور، در کنسرتِ تالار رودکی اجرا کرده است. نسخه‌ی شنیداری این اجرا در آرشیو نگارنده موجود است.

۶. این تصنیف را خاطره‌پروانه نیز با همراهی فرامرز پایور و حسین تهرانی (در دشتی «سُل») اجرا کرده است.

۷. نسخه‌ی شنیداری این تصنیف در آلبوم *چهارباغ*، بعد از تصنیف *چهارباغ* (*چهارپاره*)، با صدای علی رستمیان موجود است اما چون محمدرضا شجریان تصنیف *چهارباغ* را (مورد ۳۰) به‌صورت جداگانه در رادیو اجرا کرده و منبع آوانگاری این تصنیف در مجموعه‌ی حاضر قرار گرفته، در نتیجه تصنیف *ساربان* به‌صورت جداگانه آورده شده است.

۸. شعر قسمت «سوز و گداز»، که افزوده‌ی پایور به این تصنیف است، سروده‌ی باباطاهر است.

۹. فرامرز پایور (۱۳۹۷: ۱۸۵) این تصنیف را در کتاب *ردیف آوازی و تصنیف‌های قدیمی به‌روایت استاد عبدالله دوامی* با شعر «چین زلف مشگین» آورده است.

۱۰. این تصنیف را خانم اشرف‌السادات مرتضایی نیز با همراهی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر، به‌سرپرستی فرامرز پایور، در کنسرتِ تالار رودکی اجرا کرده است. نسخه‌ی شنیداری این اجرا در آرشیو نگارنده موجود است.

۱۱. این تصنیف را خانم اشرف‌السادات مرتضایی نیز با همراهی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر، به‌سرپرستی فرامرز پایور، در کنسرتِ تالار رودکی اجرا کرده است. نسخه‌ی شنیداری این اجرا در آرشیو نگارنده موجود است.

۱۲. لازم به ذکر است که تصانیف *عشق تو آتش جانا* و *ز من نگارم* در برنامه‌ی «گل‌های تازه»ی شماره‌ی ۱۶۱ به‌صورت پشت‌سرهم اجرا شده‌اند. ضمناً این تصنیف با صدای خاطره‌پروانه، با همراهی گروه سازهای ملی وزارت فرهنگ و هنر به‌سرپرستی فرامرز پایور، در برنامه‌ی رادیویی «موسیقی ایرانی» نیز اجرا شده است.

۱۳. پایور (۱۳۹۷: ۲۶۴) درباره‌ی شاعرِ شعر این تصنیف خاطرنشان می‌شود که: «در جای دیگر آقای دوامی گفته‌اند که شعر از ادیب قمی است».

جدول ۲. پیوست‌ها

شماره	اثر	توضیحات	منبع شنیداری
۱	تصنیف *بیش از این باده به پیمانه مریز*	خواننده: عبدالوهاب شهیدی/ ساخته‌ی: فرامرز پایور [احتمالاً]/ اجرا: گروه منتخب فرهنگ و هنر/ شعر: معینی کرمانشاهی [احتمالاً]/ آواز افشاری	نسخه‌ی تصویری (لینک ۲)
۲	تصنیف *سینه از آتش*[۱]	خواننده: عبدالوهاب شهیدی/ ساخته‌ی: فرامرز پایور/ اجرا: گروه فرهنگ و هنر/ شعر: حافظ/ دستگاه ماهور (گوشه‌های خاوران و عراق)	نسخه‌ی تصویری/ جشن هنر شیراز (لینک ۱)
۳	تصنیف محلی *سُوزَه*	خواننده: پریوش ستوده/ اجرا: گروه فرهنگ و هنر/ تنظیم: فرامرز پایور/ [شعر: محلی کرمانشاهی]/ دستگاه شور	برنامه‌ی رادیویی «موسیقی ایرانی»
۴	تصنیف محلی *لیلی*	خواننده: پریوش ستوده/ اجرا: گروه فرهنگ و هنر/ تنظیم: فرامرز پایور/ [شعر: محلی کرمانشاهی]/ دستگاه شور	برنامه‌ی رادیویی «موسیقی ایرانی»
۵	تصنیف محلی *نازاران دَستَه دَستَه*	خواننده: پریوش ستوده/ اجرا: گروه فرهنگ و هنر/ تنظیم: فرامرز پایور/ [شعر: محلی کرمانشاهی]/ دستگاه شور	برنامه‌ی رادیویی «موسیقی ایرانی»

توضیحات جدول ۲

۱. این قطعه در آلبوم *گروه‌نوازی در دستگاه شور و ماهور* (شیار ۱۴) به‌عنوان «خاوران» به‌صورت گروهی، بدون کلام، اجرا شده است. نگارنده این قطعه را، طبق این اجرا، برای ساز سنتور نیز تنظیم کرده است: نک. نظری‌جو ۱۳۹۶ب: ۱۶۵–۱۶۶.

